

Kundens valfrihet i fråga om social- och hälsotjänster

Syftet med social- och hälsovårdsreformen är att se till att alla har tillgång till jämlika och moderna social- och hälsotjänster till rimliga kostnader. I samband med social- och hälsovårdsreformen ska kunderna få mer valfrihet inom social- och hälsotjänsterna. Därför kommer en valfrihetslag att stiftas. Syftet med lagen är att genom valfrihet öka kundens möjligheter att påverka och få vård snabbare samt att förbättra tjänsternas kvalitet och kostnadseffektivitet. Avsikten är att stärka i synnerhet de tjänster vid social- och hälsocentralerna och tandklinikerna som finns nära kunden (tjänster på basnivå).

Kunden får mångsidigare valmöjligheter

Valfriheten ska utvidgas från början av 2019. Då kan kunden på ett mångsidigare sätt än förut välja tjänster efter sin egen situation. Du får mångsidigare möjligheter att välja producent av social- och hälsotjänster samt verksamhetsställe när det gäller tjänster som omfattas av valfriheten. Du kan välja en tjänst som tillhandahålls av landskapets bolag, ett privat företag eller en organisation. Alla har samma kundavgift.

I fråga om tjänster på basnivå kan du välja vilken social- och hälsocentral och tandklinik du anlitar

- År 2019 ökar kundens valfrihet så att du får större frihet än för närvarande att välja vilken social- och hälsocentral du vill anlita för att få vård av skötare eller läkare samt rådgivning om socialtjänsterna. Du kan dessutom välja vilken tandklinik du vill anlita.
- Tjänsterna vid social- och hälsocentralerna utvidgas före 2021. Avsikten är att införa vid social- och hälsocentralerna även specialistläkarmottagningar och kortvariga socialtjänster. Från och med den 1 januari 2019 kan du välja en social- och hälsocentral och tandklinik var som helst i Finland. Valet görs genom att man registrerar sig som kund hos den social- och hälsocentral eller tandklinik som bäst passar en. Om social- och hälsocentraler eller tandklinik enligt valfrihetslagen inleder sin verksamhet i landskapen genast från och med den 1 januari 2019 kan du registrera dig som kund hos dessa redan två månader tidigare. Landskapet ger sina invånare närmare anvisningar om hur man på webben eller på något annat sätt skriftligen registrerar sig som kund.
- Vid behov får du hjälp med att välja. Valfriheten är frivillig. I fråga om personer som inte gör något val ser landskapet till att registrera dem som kund hos den närmaste social- och hälsocentralen och tandkliniken.
- Du kan byta tjänsteproducent tidigast ett år efter det föregående valet.
- Vid behov kan social- och hälsocentralen eller tandkliniken hänvisa dig till andra tjänster.
- Tjänsteproducenten kan bevilja dig betalsedlar, som du kan använda för enskilda åtgärder hos andra tjänsteproducenter. Du kan till exempel av en läkare vid social- och hälsocentralen få en remiss till fysioterapi och beviljas en betalsedel som du kan använda för att anlita en lämplig fysioterapeut.

- Efter att ha fått en betalsedel kan du på ett mångsidigare sätt än förut välja tjänster efter din egen situation. Du kan välja bland de tjänsteproducenter som finns registrerade i registret över tjänsteproducenter. På det sättet säkerställs en hög tjänstekvalitet.

Du kan få en kundsedel eller en personlig budget

- Om du behöver tjänster som social- och hälsocentralen eller tandkliniken inte ansvarar för, hänvisar dessa dig till landskapets tjänster (till exempel till en socialstation eller ett sjukhus). Landskapets affärsverk svarar för produktionen av tjänster i landskapet.
- Landskapets producent av tjänster bedömer din situation och gör upp en kundplan för dig. Utifrån den får du tjänsten direkt av landskapets verksamhetsställe eller så kan du få en kundsedel eller en personlig budget för att skaffa den tjänst du behöver.

- Om du har en kundsedel eller en personlig budget kan du inom hela Finland välja bland de tjänsteproducenter som finns registrerade i registret för tjänsteproducenter.
 - Med kundsedeln kan du till exempel skaffa hemservice eller välja på vilket sjukhus du ska opereras.
 - Som klient inom äldreomsorgen och handikappservicen kan du få en personlig budget. Då kan du själv välja varifrån du skaffar de tjänster som omfattas av kundplanen. På detta sätt kan du välja tjänsterna efter din personliga situation. En personlig budget gäller antingen för viss tid eller tills vidare.
- Du kan vägra att ta emot en kundsedel eller en personlig budget, och i detta fall svarar landskapets affärsverk på annat sätt för produktionen av de social- och hälsotjänster du behöver.
- Webbtjänster, kundrådgivare och servicehandledare handleder dig i valet av lämpliga tjänster. En person som behöver särskilt stöd kan få en stödperson, som redogör för alternativen så att kunden förstår och kan fatta beslutet själv.
- När det gäller minderåriga kunder väljs tjänsteproducenten av vårdnadshavaren eller en annan laglig företrädare för barnet. Ett barn som fyllt 12 år får själv välja tjänsteproducenten, om han eller hon med hänsyn till ålder och utvecklingsnivå kan fatta beslut om sin vård och omsorg själv.

Så här använder du andra social- och hälsotjänster

- Social- och hälsotjänster som inte hör till social- och hälsocentralerna och tandklinikerna, som svarar för direktvalstjänsterna, produceras av verksamhetsställena för landskapets affärsverk. Kundens valfrihet gäller även de tjänster som produceras av landskapets affärsverk.
- I fråga om de tjänster som omfattas av landskapets organiseringsansvar kan du välja inom hela Finland vilket verksamhetsställe du vill anlita. Du kan till exempel välja vilket sjukhus du anlitar för en icke-brådskande operation. Den remitterande läkaren kan hjälpa dig i valet av lämplig vårdenhet. Om du inte själv vill välja vilket verksamhetsställe du anlitar, hänvisar landskapet dig till det närmaste verksamhetsstället.
- **Brådskande vård ges vid jourmottagningar och sjukhus på samma sätt som tidigare.**
- Valfriheten i fråga om de tjänster som produceras av landskapet gäller inte skolhälsovården eller studerandehälsovården på andra stadiet. Dessa tjänster bestäms enligt var läroanstalten finns.
- På motsvarande sätt kommer det även i fortsättningen att finnas företagshälsovård som bekostas av arbetsgivaren samt privata social- och hälsotjänster som kunden betalar själv. Efter en övergångsperiod betalas det inte längre sjukförsäkringsersättning för sådana privata hälsotjänster som inte omfattas av valfriheten.

Landskapet ordnar de social- och hälsotjänster som finansieras med skattemedel

- Social- och hälsovårdsreformen innebär att ordnandet av social- och hälsovård och produktionen av tjänster skiljs åt. Landskapet har organiseringsansvaret för de social- och hälsotjänster som

finansieras med offentliga medel inom landskapet. Landskapet får finansieringen av staten, men beslutar självständigt om hur det använder medlen.

- Landskapet kan producera tjänster själv eller köpa dem från privata företag och organisationer. När det gäller tjänster som landskapet producerar själv, ska de finnas separat hos landskapets affärsverk och landskapets dotterbolag. Direktvalstjänster produceras av tjänsteproducenter inom den privata och den tredje sektorn samt av bolag som ägs av landskapet.
- Landskapet svarar för att invånarna får de tjänster som de behöver och att tjänsterna som produceras av olika tjänsteproducenter bildar en smidig och effektiv helhet.
- Landskapet konkurrensutsätter inte de tjänster som omfattas av valfrihet. Alla aktörer som uppfyller kriterierna och som finns i tillsynsmyndighetens register över tjänsteproducenter kan vara tjänsteproducenter.
- Dessutom ingår landskapet avtalen med producenterna av direktvalstjänster.
- Landskapet för en offentlig förteckning över tjänsteproducenterna och övervakar deras verksamhet.
- I servicestrategin fastställer landskapet också mål för minimimängden tjänster som ska upphandlas av privata producenter av social- och hälsotjänster.
- Landskapet kan tillhandahålla mer omfattande tjänster som omfattas av valfrihet än vad som förutsätts i lag. Landskapet kan utvidga tjänsterna vid social- och hälsocentralerna. Landskapet beslutar i vilka tjänster kundsedlar tas i bruk. Landskapet kan besluta att ta i bruk en personlig budget även i andra tjänster än tjänster för personer med funktionsnedsättning och tjänster för äldre personer.
- Enligt lagförslaget ska landskapet före 2021 bolagisera tjänsterna vid landskapets social- och hälsocentraler och tandkliniker. Före 2021 ska också tjänsteutbudet vid alla social- och hälsocentraler utvidgas med sådana tjänster som kunden tillfälligt och kortvarigt behöver. Sådana är exempelvis socialt arbete, boendeservice, rusmedels- och mentalvårdsarbete och familjerådgivning. Landskapet kan besluta att tjänsterna vid social- och hälsocentralerna omfattar även andra tjänster än de som nämns i paragrafen.
- Landskapet ska informera invånarna om deras rättigheter och förmåner samt om användningen av social- och hälsotjänster. Landskapet ska se till att invånarna har tillgång till tillräcklig information för att de ska kunna välja producent av social- och hälsotjänster.
- Landskapet fattar i enlighet med lagstiftningen beslut om finansieringen för tjänsteproducenterna. Social- och hälsocentralerna och tandklinikerna, som producerar direktvalstjänster, ska få en fast ersättning baserad på det antal kunder som har valt dem som tjänsteproducent och vid behov på kundernas välfärdsrisk. Ersättningen ska kompletteras med bonusar som betalas ut på basis av hur väl vården och servicen lyckats och med sanktioner i anslutning till dåliga resultat. I fråga om vissa tjänster kunde man också delvis använda sig av prestationsbaserade ersättningar.
- Landskapet är registeransvarigt när det gäller klient- och patientuppgifter inom social- och hälsovården.

Produktionen av landskapets tjänster har separerats till landskapets affärsverk och landskapets bolag

- Landskapets affärsverk producerar de social- och hälsotjänster som inte omfattas av valfrihet. Till dessa tjänster hör bland annat det mesta av socialtjänsterna, olika screeningundersökningar, skolhälsovården, krävande specialiserad sjukvård och omfattande jour. Affärsverket kan producera dessa tjänster själv eller konkurrensutsätta dem och skaffa dem som s.k. köpta tjänster.
- Landskapets affärsverk bedömer kundens servicebehov i sådant fall att social- och hälsocentralen eller tandklinikerna inte har tillräckliga resurser att sköta kundens behov. Landskapets affärsverk kan själv producera tjänster för kunden eller bevilja kunden en kundsedel eller en personlig budget för att skaffa tjänsten. Landskapets affärsverk kan inte själv producera tjänster med betalsedel, kundsedel eller en personlig budget.
- Om landskapets affärsverk tillhandahåller även sådana social- och hälsotjänster som omfattas av valfrihet, ska verksamheten till denna del bolagiseras. Landskapet ska alltså bolagisera sina egna social- och hälsocentraler och tandklinikerna samt de tjänster som kan köpas med kundsedlar.
- Med kundsedel och betalsedel kan man också välja en tjänst som produceras av landskapets bolag.
- Landskapets affärsverk fattar myndighetsbeslut.
- Landskapets affärsverk ser till att de tjänster det producerar samordnas med de tjänster som produceras av tjänsteproducenter inom den privata och den tredje sektorn.

Tjänster som omfattas av valfrihet produceras av bolag som ägs av landskapet, företag och organisationer

- Social- och hälsotjänster som omfattas av valfrihet tillhandahålls av bolag som ägs av landskapet, privata företag och aktörer inom den tredje sektorn, såsom organisationer och stiftelser.
- Alla aktörer som uppfyller kriterierna och som är registrerade kan anmäla sig som producenter.
- Alla tjänsteproducenter måste vara anslutna till Kanta-tjänsterna. Via Kanta-tjänsterna har tjänsteproducenten tillgång till kundens klient- och patientuppgifter i den utsträckning dessa behövs för att tillhandahålla tjänsten i fråga.
- Landskapet ska godkänna och ingå avtal med de tjänsteproducenter som kan väljas direkt (social- och hälsocentraler och tandklinikerna).
- I fråga om sjukhustjänster och särskilt krävande socialtjänster kommer det att förutsättas att tjänsteproducenterna uppfyller väsentliga krav (ackreditering eller certifiering). På detta sätt säkerställs tjänstekvaliteten samt klient- och patientsäkerheten.
- Kunden kan direkt välja social- och hälsocentralen och tandklinikerna. Producenten av dessa tjänster kan producera tjänsterna själv genom avtal med andra producenter, genom att skaffa tjänsterna från en annan tjänsteproducent eller genom att bevilja kunden en betalsedel, med vilken kunden själv kan välja tjänsteproducent. Också i detta fall ska producenten av direktvalstjänster (social- och

hälsocentralen eller tandkliniken) alltid svara för kundens samlade tjänster, kvaliteten på och kostnaderna för tjänsterna.

- Social- och hälsocentralen och tandkliniken ska i det allmänna datanätet meddela de uppgifter som krävs. Producenterna ska i anmälningsordning ta emot alla som anmäler sig som kunder, om inte producentens maximala antal kunder har uppnåtts.
- I tvåspråkiga kommuner ska social- och hälsocentralerna och tandklinikerna ge service på finska och svenska. Landskapet kan på ansökan bevilja undantagstillstånd, om det inom området i fråga finns tillräckligt med verksamhetsställen att välja mellan och där kunden kan använda sitt modersmål.
- Social- och hälsocentralen och tandkliniken ska inom sitt verksamhetsområde samarbeta med landskapet och kommunen för att främja hälsa och välfärd.
- En producent som tillhandahåller tjänster som kan köpas med kundsedlar eller betalsedlar eller tjänster som tillhandahålls enligt en personlig budget ska på webben publicera aktuella uppgifter om dessa tjänster och väntetiderna för tjänsterna.
- Tjänsteproducenten svarar för de brister som förekommer i tjänsteproduktionen samt för åtgärdandet av dessa brister på egen bekostnad.
- Genom den nya lagen om produktion av social- och hälsotjänster ska det föreskrivas om rätten att producera social- och hälsotjänster. Genom lagen vill man säkerställa patienternas och klienternas säkerhet samt tjänster av hög kvalitet.

Valfriheten träder i kraft den 1 januari 2019

Förslaget till en ny valfrihetslag ska överlämnas till riksdagen för behandling under våren 2017. Lagen avses träda i kraft vid ingången av år 2019 då landskapen ska börja ordna social- och hälsotjänsterna. Enligt lagförslaget har landskapen två år på sig att bolagisera de tjänster på basnivå som anges i valfrihetslagen och överföra produktionen av dessa tjänster till social- och hälsocentralerna och tandklinikerna.

Också tjänster på utvidgad primärnivå ska vara tillgängliga senast den 1 januari 2021.

Ytterligare information

Tuomas Pöysti, projektchef, understatssekreterare, social- och hälsovårdsministeriet och finansministeriet, tfn 0295 163 012

Outi Antila, överdirektör, social- och hälsovårdsministeriet, tfn 0295 163 164

Kirsi Varhila, överdirektör, social- och hälsovårdsministeriet, tfn 0295 163 338

regionreformen.fi